

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота

**на тему: «Розвиток туризму в Єгипті в умовах військово-політичної
нестабільності : досвід для України»**

Допущено до захисту

«___» _____ 2023 року

здобувача вищої освіти групи Т01-19
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Жолудь В.А.

Завідувач кафедри психології і
туризму

доктор психологічних наук,
професор

Бондаренко О.Ф.

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент
Попович С.І.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВО – ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ	7
1.1. Понятійно-термінологічний апарат та методи дослідження	7
1.2. Класифікація видів військово-політичної нестабільності	11
1.3. Ступінь наукового дослідження теми	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЄГИПТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	20
2.1. Ресурсний потенціал розвитку єгипетського туризму	20
2.2. Політичні та соціально-економічні чинники розвитку туризму в Арабській Республіці Єгипет	26
2.3. Аналіз функціонування сфери туризму в Єгипті на сучасному етапі	31
РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЄГИПТУ У ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ СФЕРИ ТУРИЗМУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД	37
3.1. Проблеми розвитку туризму в Україні в умовах воєнного стану	37
3.2. Перспективи повоєнного відродження вітчизняного туризму	42
ВИСНОВКИ.....	50
РЕЗЮМЕ/ RESUME.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Туризм є тією галуззю людської діяльності що найрелефніше реагує на такі негативні явища як природні катастрофи, соціальні катаклізми, світові пандемії, економічні проблеми, релігійні протистояння, військово-політична нестабільність, війни. Не є винятком у цьому контексті й туризм в Єгипті та Україні.

Єгипет свого часу перебував у багатьох вище зазначених ситуаціях, що помітно гальмували розвиток сфери туризму не тільки в окремому регіоні, а й у країні в цілому. Найяскравішим прикладом цього, є так звана «Арабська весна», що зачепила не тільки Єгипет, а й багато інших арабських країн. Саме в період 2010-2017 рр., через масові протести, політичну нестабільність і численні теракти, Єгипет втратив понад 40% прибутків від туризму. Ці втрати стали доволі суттєвими для країни, що упродовж тривалого часу є туристичним лідером свого регіону.

У свою чергу, Україна у своїй сучасній історії також переживала немало періодів, які негативно впливали на розвиток туризму. Не оговтавшись повністю від негативних наслідків пандемії COVID-19, вітчизняний туризм зазнав катастрофічних втрат, руйнацій і збитків, спричинених російською військовою агресією. Повністю припинено туристичну діяльність на тимчасово окупованих територіях і в зоні бойових дій, фактично призупинено її в багатьох регіонах країни, що потрапляють під постійні ракетно-артилерійські обстріли та авіаційні атаки.

Разом з тим, варто зазначити, що вітчизняний туризм навіть в умовах воєнного стану не поставлено на паузу, він продовжує функціонувати, особливо в його внутрішньому та зарубіжному сегментах. Більше того, уже сьогодні державні та регіональні органи управління туризмом і туристичні підприємства України розробляють комплексні програми та проекти

відбудови вітчизняної сфери туризму після неодмінної перемоги над російською воєнщиною.

Арабська Республіка Єгипет має значний досвід відродження сфери туризму після періодів військово-політичної нестабільності, соціально-економічних катаклізмів і релігійних протистоянь, що може стати надзвичайно корисним у контексті цілковитого відновлення туристичної діяльності у повоєнній Україні.

На сьогодні у вітчизняній науковій літературі немає жодного цілісного дослідження, що всебічно б висвітлювало проблеми розвитку туризму в умовах військово-політичної нестабільності. Саме ця обставина й спонукала авторку обрати для свого кваліфікаційного дослідження тему «Розвиток туризму в Єгипті в умовах військово-політичної нестабільності: досвід для України»

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є сфера туризму Єгипту та України в умовах військово-політичної нестабільності.

Предметом дослідження є процес функціонування сфери туризму досліджуваних країн в умовах військово-політичної нестабільності.

Хронологічні рамки кваліфікаційної роботи охоплюють період кінця ХХ - початку ХХІ ст.

Географічні рамки кваліфікаційного дослідження території Арабської Республіки Єгипет та України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження туризму в Єгипті та Україні в умовах військово-політичної нестабільності.

Для реалізації зазначеної мети, авторкою поставлено перед собою такі **завдання:**

- визначити теоретичні та методологічні засади дослідження військово-політичного стану;
- осмислити понятійно-термінологічний апарат дослідження;
- здійснити класифікацію військово-політичних ситуацій;
- проаналізувати ступінь наукового дослідження теми;

- дослідити ресурсний потенціал розвитку туризму в Єгипті;
- обґрунтувати політичні та соціально-економічні передумови розвитку єгипетського туризму в досліджуваний період;
- проаналізувати сучасний стан розвитку туризму в Арабській Республіці Єгипет;
- проаналізувати та систематизувати проблеми функціонування туризму в Україні в умовах воєнного стану;
- визначити перспективи розвитку вітчизняного туризму після перемоги України над російською воєнщиною»
- підготувати обґрунтовані висновки за результатами кваліфікаційного дослідження.

Джерельна база. У процесі підготовки кваліфікаційної роботи авторкою опрацьовано понад 20 джерел. Передусім, варто назвати праці іноземних та вітчизняних дослідників, що складають методологічну основу кваліфікаційної роботи, а саме Баженова С, Зарубіна А. В., Носирев О., Деділова Т., Токар І.

Аналізом військово-політичного стану в досліджуваних країнах займались Шамара І., Магдик М., та ін.

Надзвичайно цінна інформація з досліджуваної проблематики міститься в матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Війна та туризм», що відбулась у Києві 11 листопада 2022 р.

Значний масив інформації з теми кваліфікаційної роботи авторкою віднайдено в мережі Інтернет.

У процесі написання кваліфікаційної роботи авторка послуговувалась такими методами дослідження як порівняння, аналіз, опис, синтез, індукція, а також статистичний, проблемно-орієнтований, картографічний та ін. Також було застосовано емпіричні методи, такі як моніторинг та спостереження для визначення та аналізу функціонування туризму в Україні в умовах воєнного стану.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає у комплексному дослідженні теоретико-методологічних засад розвитку туризму в умовах військово-політичної нестабільності. Україні

Практичне значення. Авторка сподівається, що результати кваліфікаційної роботи можуть бути використані в освітньому процесі зі здобувачами вищої освіти спеціальності 242 Туризм та рекреація. Також висновки та пропозиції, напрацьовані авторкою, можуть бути впровадженими в практичну діяльність вітчизняних туристичних підприємств у післявоєнний період.

Структурно кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, резюме, списку використаних джерел і літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ВІЙСЬКОВО – ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ КРАЇНИ НА РОЗВИТОК ТУРИЗМУ

1.1. Понятійно-термінологічний апарат та методи дослідження

У багатьох країнах туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, активізації зовнішнього торговельного балансу, створення додаткових робочих місць та забезпечення зайнятості населення, має великий вплив на такі ключові галузі економіки, як транспорт і зв'язок, будівництво, виробництво товарів народного споживання, тобто, виступає своєрідним стабілізатором соціально-економічного розвитку.

Щоб досягти успіху в туристичному бізнесі необхідно мати глибокі знання міжнародних правових норм і правил, сучасних і минулих військово-політичних станів.

У сучасному суспільстві туризм є багатограним явищем, тісно пов'язаним з різними науками, такими як економіка, історія, географія, архітектура, медицина, культура і спорт. Однак, жодна з них не може бути повноцінно та всебічно визначена як предмет дослідження самостійно, і жоден з існуючих соціально-економічних інститутів не може вирішити складні проблеми туризму самотужки. Напрацьовано багато точок зору, що розглядають туризм як галузь економіки або як міжгалузевий комплекс чи ринок, де туристичні оператори створюють туристичні продукти спільно з іншими сферами суспільного виробництва.

За визначенням Всесвітньої туристичної організації (ВТО), туризм походить від французького слова *tour* (гуляти, подорожувати) і є різновидом подорожей з метою дозвілля та активного відпочинку.

Закон України "Про туризм" визначає туризм як «тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання з метою відпочинку або професійно-ділової діяльності, що здійснюється без зайняття оплачуваною діяльністю».

На думку Н. Реймерса, «туризм - це подорож з метою відпочинку або ознайомлення з новою місцевістю чи об'єктом», а О. Бейдик тлумачить це поняття наступним чином: "Туризм - це форма масових подорожей і відпочинку, що має на меті ознайомлення людей з навколишнім середовищем і характеризується природоохоронною, освітньою та іншими функціями».

Таким чином, можна зрозуміти, що визначення туризму не включає момент отримання прибутку під час туристичної подорожі. Отже, туризм - це загальна форма відпочинку та дозвілля, спосіб пізнання власної країни та її довкілля, а також ознайомлення з історією, культурою та традиціями певної країни.

Важливою складовою, що також входить до поняття туризм є туристична інфраструктура. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених розвитку туристичної інфраструктури, не існує єдиного визначення, прийнятого для науковців і практиків туристичної сфери. Наукові дослідження у цій сфері характеризуються різноманітністю підходів та авторських позицій щодо трактування її сутності. Закон України "Про внесення змін і доповнень до Закону "Про туризм" визначає туристичну інфраструктуру як «сукупність спеціальних туристичних закладів (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, гуртожитки, заклади харчування, транспорту, культури і спорту тощо), що забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів» [32, с. 234]. Таким чином, сюди входять будівлі різного призначення, транспортні шляхи та засоби зв'язку, задіяні у наданні туристичних послуг. Отже, туристична інфраструктура це основа для розвитку туризму та використання наявних ресурсів дестинації, включаючи транспорт, засоби розміщення, заклади харчування та інші допоміжні установи в дестинації, а також численні послуги, необхідні для задоволення потреб туристів і збільшення їхньої кількості. Вона також включає послуги, що забезпечують приємне перебування в дестинації.

Також важливо розглянути споживача туристичних послуг, який визначається як «турист». Глосарій містить чіткі обмеження на використання терміну "турист". Він виключає тимчасових працівників, транзитних пасажирів, які не залишають транзитну зону в аеропорту, військовослужбовців, дипломатів, мігрантів, потенційних мігрантів, кочівників і біженців. Ці особи також переміщуються з однієї країни до іншої або в межах своєї країни, але не враховуються в статистиці туризму і не класифікуються як "туристи". Згідно з визначенням ООН «турист - це людина, яка перебуває в певній місцевості більше однієї ночі і менше одного року». Ділові поїздки та участь у конференціях також включено в це визначення. До туристів відносяться відвідувачі (у тому числі, мандрівники на автомобілі), які проводять одну або більше ночей у засобах розміщення в країні, що вони відвідують. М. Біржаков розширює й водночас конкретизує визначення туриста. На його думку «турист - це споживач турів, туристичного продукту та туристичних послуг, тобто відвідувач, незалежно від громадянства, національності, статі, мови та віросповідання, який тимчасово прибуває в місце, населений пункт, регіон або країну, перебуває в цьому регіоні не менше 24 годин і не більше шести місяців протягом календарного року, або перебуває за межами країни свого постійного місця проживання та перебуває в складі групи. Фізична особа, яка проводить щонайменше одну ніч у житлі та подорожує з хобі, пізнавальною, медичною, терапевтичною або іншою метою».

Отже турист – це невід’ємна складова туризму та туристичної інфраструктури, який відвідує країну (місце) з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою, спортивною чи релігійною метою або перебуває в ній не менше однієї ночі, на тимчасовий період від 24 годин до шести місяців, не займаючись оплачуваною діяльністю.

Військово-політична ситуація у світі потребує розуміння термінології та понять з цієї теми. У словниках і наукових статтях є безліч понять пов’язаних з військово-політичною тематикою.

В Указі Президента "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України"" від 08.06.2012 N 390/2012 [33] зазначається, що «Військово-політична обстановка – це стан воєнно-політичних відносин між сторонами з наявних питань відносин на певний момент (період) часу»[33].

У кваліфікаційній роботі буде розглянуто питання введення воєнного стану в Єгипті та Україні, тому важливо розкрити це поняття. В політичній енциклопедії зазначається, що «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в країні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державної незалежності, територіальної цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки» [31]. Воєнний стан, передуює воєнно-політичній нестабільності, яка відіграє негативну роль у функціонуванні туристичної галузі. Військово-політична нестабільність - це складний та багатогранний процес, що характеризується різними видами дестабілізації суспільства та держави, а також загрозами для міжнародної безпеки. Основні види військово-політичної нестабільності включають:

1. Військова агресія - це вживання силових заходів проти іншої країни без прямого оголошення війни. Така агресія може включати окупацію території, зміну меж держав, проведення саботажних акцій та інших дій, спрямованих на дестабілізацію іншої країни.

2. Тероризм - це насильство, що використовується з метою створення паніки та страху серед населення, а також впливу на політику та діяльність уряду. Терористичні акти можуть включати вбивства, заручництво, бомбові атаки та інші форми насильства.

3. Громадянська війна - це збройний конфлікт між різними групами населення в межах країни. Такі конфлікти можуть бути причиною великої кількості людських жертв і руйнування інфраструктури країни.

4. Конфлікти через релігійні, етнічні та інші розбіжності - це конфлікти, що виникають між різними етнічними, релігійними та іншими групами населення. Такі конфлікти можуть мати корінь в історичних, культурних, політичних чи економічних причинах.

5. Нестабільність на міжнародному рівні - це стан, коли існують загрози для міжнародної безпеки.

Отже, з впевненістю можна констатувати, що військово-політична нестабільність впливає на дестабілізацію суспільства та усіх інституцій не тільки всередині держави, а й на міжнародному рівні. Вкрай негативно впливає військово-політична нестабільність і на функціонування сфери туризму країн і регіонів.

1.2. Класифікація військово-політичних ситуацій

Військово-політична ситуація – включає в себе сукупність безлічі понять пов'язаних між собою. Ключовими підходами до класифікації воєнних і політичних конфліктів є типологія, класифікація та типологічно-класифікаційний аналіз.

Типологія – один з найважливіших засобів і прийомів теоретичного аналізу воєнного конфлікту. Сенс її полягає в тому, що, розглядаючи воєнний конфлікт багатосторонньо, у різних аспектах, вона дозволяє об'єктивно оцінити його, найповніше зрозуміти його специфіку. Водночас типологічний аналіз дає можливість окреслити загальні та істотні характеристики, ознаки, сторони воєнного конфлікту, визначити його місце і вплив на сучасний світ.[28]

Класифікація (від лат. розряд, клас, розкладаю) – система субпідрядних понять будь-якої галузі знання чи діяльності людини, представлена у вигляді різного за формою подання (схеми, таблиці). Використовується як засіб встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів, а також для орієнтування різних понять чи відповідних об'єктів. Класифікація

здійснюється на науковій основі та дозволяє прогнозувати невідомі ще факти та закономірності [29].

Типологічний і класифікаційний аналіз – поширені дослідницькі методи, що застосовуються вітчизняними та зарубіжними вченими для пізнання конфліктів. Головними розбіжностями в їхніх підходах є вибір різних критеріїв для аналізу. Типологічна процедура, як певне узагальнення, використовується у вигляді класифікації воєнних конфліктів [29].

Залежно від виду воєнних дій, конфлікти поділяють на:

- наступальні;
- оборонні;
- маневрені;
- позиційні.

Комплексна класифікація воєнних конфліктів передбачає виділення основних форм прояву та існування. Форма прояву характеризує ступінь видимості конфлікту, що триває, тоді як форма існування висвітлює особливості способу взаємодії конфліктуючих сторін. Якісне поєднання різних елементів у змісті воєнного конфлікту визначає різні форми його існування. Переважання тієї чи іншої форми конфлікту залежить від конкретних політичних цілей воюючих сторін, їх економічних і військово-технічних відносин, розстановки і співвідношення політичних сил, внутрішньополітичної ситуації і міжнародної обстановки, стану розвитку збройних сил [26].

Політичний конфлікт, будучи в основному ідеологічно мотивованим та інституційно організованим, таким, що раціонально розвивається, найбільш інтенсивний і результативний за своїми наслідками [27].

Класифікувати військово-політичні ситуації можна за військовим рівнем загрози. За цією класифікацією існують наступні рівні загрози: мирний час, напруженість, криза, війна та військова катастрофа.

Також можна класифікувати військово-політичні ситуації за їх характером, а саме: міжнародний конфлікт, громадянська війна,

терористична загроза, миротворчі операції, розбіжності між державними структурами.

Військово-політичні ситуації часто класифікують за рівнем соціально-політичних напружень в країні або регіоні, за наявністю терористичної загрози, за рівнем розвитку військової техніки та зброї, та за багатьма іншими параметрами.

Вибір класифікації військово-політичних ситуацій залежить від багатьох чинників, таких як мета аналізу, країна або регіон, який досліджується, та інші фактори. В дослідженні буде розглянуто такі види воєнно-політичних конфліктів, як:

- Державний переворот - це неконституційна насильницька зміна існуючої політичної системи. Як форма політичного перевороту, політична боротьба виходить за межі законності. Перевороти передбачають захоплення державної влади. На відміну від соціальних революцій, вони не призводять до докорінних змін економічного базису, а лише до зміни суб'єкта політичної влади [29].
- Революції, на відміну від реформ, змінюють не частини системи (це можуть бути підсистеми), а всю систему. Залежно від того, яка система підлягає змінам, можна говорити про соціальні чи політичні революції, революції в біологічних процесах, революції в певних науках, технологічні революції тощо.
- Війна - соціально-політичне явище, що являє собою одну з форм розв'язування засобами збройного насильства суспільно-політичних, економічних, ідеологічних, національних, територіальних, релігійних та інших суперечностей між державами, народами, націями, класами, соціальними групами [29].
- Терористичні акти визначаються як застосування зброї, вибухи, підпали або інші дії, що ставлять під загрозу життя або здоров'я людей, вчинення вбивств або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень представникам держави, громадським діячам або великим компаніям, з

метою ослаблення або погіршення стану національних, соціальних або міжнародних відносин. Вважається одним з найнебезпечніших державних злочинів [34].

- Ескалація - розширення, нарощування (озброєнь), поступове посилення, поширення (конфлікту), загострення (положення).

Військова - політична нестабільність може мати значний вплив на туристичну інфраструктуру та сферу туризму в цілому. Ця нестабільність може спричинити серйозні збої в туристичних операціях і призвести до значного зниження попиту на туристичні послуги. Туристів можуть утримувати від відвідування певних регіонів через проблеми безпеки та відсутність довіри до місцевої влади. Туроператори та інші підприємства, задіяні в туристичній сфері, можуть помітити зниження бізнесу. Політичні заворушення та військові перевороти також можуть призвести до припинення дипломатичних відносин, що призведе до зменшення чисельності туристів з інших країн. Це відчуття незахищеності може значно посилюватися, якщо політична ситуація змінюється. Туристи можуть вагатися щодо відвідування країни, що перебуває на межі політичних заворушень, і в результаті цього може постраждати індустрія туризму в цілому. Можливі наслідки можуть також включати:

1. Зменшення прибутковості в економіці держави: Погіршення безпеки може призвести до зменшення чисельності туристів, що може вплинути на загальну прибутковість економіки країни.

2. Зменшення інвестицій: Нестабільні умови також впливають на інвестиції в туристичну інфраструктуру. Інвестори неохоче вкладають кошти в країни чи регіони, де існують загрози безпеці або політичні потрясіння.

3. Збільшення витрат: Заходи безпеки та пов'язані з ними витрати можуть зростати через нестабільність. Як наслідок, вартість подорожей та послуг може зрости, що зробить країну чи регіон менш привабливим для туристів.

4. Зниження якості послуг: Нестабільні умови також можуть негативно вплинути на якість туристичних послуг, таких як готелі, ресторани та транспорт. Наприклад, конфлікти можуть зруйнувати готелі та інші туристичні об'єкти, що впливає на зручність подорожей і привабливість країни для туристів.

Отже, у результаті аналізу наукових джерел авторка здійснила класифікацію військово-політичних станів, що вкрай негативно впливають на розвиток туристичної сфери країн і регіонів світу.

1.3 Ступінь наукового дослідження теми

Тема військово-політичної нестабільності з кожним роком розглядається все більшим загальним науковцям, оскільки у нинішніх умовах вона є надзвичайно актуальною. У ХХ ст., наростання озброєння та ядерного шантажу обумовлене «холодним» протистоянням між країнами. У середині країн також не обходиться без конфліктів, одна влада міняється іншою, народ цим незадоволений, починається революція, до влади приходять диктатор – це все зумовлює військово – політичну нестабільність у незалежних країнах, що негативно позначається на розвитку та функціонуванні туризму й звичайно породжує інтерес науковців детальніше розглядати ці проблеми.

Питанням революції в Єгипті, а саме так званої «Арабської весни», зокрема функціонуванням туризму в цей період займалися науковці з багатьох країн світу, в тому числі й України. Так, О. Богомолів у своїй праці «Імена революції. Дискурс Арабської весни» [2] описав весь перебіг Єгипетської революції 2011 р., та її наслідки. Також дослідженням цієї проблематики займалися Н. Гуменюк, М. Кідрук та ін. Основним висновком переважної більшості праць є те, що в період революції в Єгипті, в тому числі й «Арабської весни», галузь туризму зазнала значних збитків і втрат, оскільки туристи відмовлялись їхати до країни під час державного перевороту, коли в багатьох її регіонах відбувалися теракти.

Актуальні проблеми функціонування вітчизняного туризму в умовах повномасштабної російської військової агресії також стали предметом дослідження багатьох українських і зарубіжних вчених. Так, 11 листопада 2022 р. у Києві в онлайн режимі відбулася міжнародна науково-практична конференція «Війна та туризм», організаторами якої виступили 16 провідних закладів освіти, наукових установ і громадських організацій України та зарубіжжя. За підсумками її роботи було видано збірку матеріалів, що налічує майже 90 змістовних публікацій, авторами яких є українські та зарубіжні вчені, освітяни, фахівці туристичної сфери. Зазначені публікації зосереджено в таких тематичних розділах:

- Туризм під час війн та воєнних конфліктів: глобальні виклики для України та світу.
- Українсько-російська війна та її вплив на міжнародний туризм.
- Втрати туризму через наслідки війн: вітчизняний та зарубіжний досвід.
- Вплив воєнних дій на туристично-рекреаційний потенціал території.
- Фортифікації в туризмі: потенціал, використання, перспективи.
- Воєнний туризм як навчальна дисципліна в закладах вищої освіти України та зарубіжжя.
- Воєнно-історичний туризм: об'єктно-предметна сутність, вітчизняний та іноземний досвід.
- Ризик-менеджмент у туризмі: фактор війн та воєнних конфліктів.
- Резильєнтність туристичної індустрії під час війн та воєнних конфліктів.
- Етноксогогенний потенціал воєнно-історичного туризму.
- Гуманітарний проєкт «Місця пам'яті на мапі України»: фактор російсько-українських війн та воєнних конфліктів.

Варті уваги, передусім, дослідження таких науковців як: В. Патійчук, і С. Ціпощук, які систематизували основні групи проблем, що в умовах війни істотно гальмують розвиток вітчизняної туристичної індустрії, основними з

яких є: політичні, безпекові, соціоекономічні, злочинність і корупція, екологічні, епідемологічні та інформаційні. Автори також запропонували і шляхи вирішення вказаних вище проблем; О. Тищенко та Г. Машіка, які проаналізували виклики, реалії та перспективи функціонування української сфери туризму в умовах воєнного стану; В. Кіптенко, яка розкрила глобальні, європейські та національні наслідки для порядку денного сталого розвитку й туризму.

Дослідники О. Носирев, Т. Деділова та І. Токар [30] виділяють такі негативні наслідки впливу війни на сферу туризму, як: недостатній рівень безпеки та захисту туристів; пошкодження чи руйнування туристичної інфраструктури та/або туристичних об'єктів; значна міграція населення, в тому числі працівників туристичної сфери, унаслідок чого спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів у сфері туризму; скорочення туристичних програм шляхом перерозподілу фінансів на оборонний і соціальний сектори; зниження туристичної привабливості країни; зниження туристичних потоків і надходжень до бюджету від сфери туризму.

У публікації С. Бабушко та С. Поповича «Тенденції на європейському туристичному ринку, зумовлені війною в Україні» розкрито негативний вплив російсько-української війни на функціонування туристичного ринку Європи. Автори зазначили, що найбільше постраждали сусідні з Україною туристичні напрями, зокрема Польща, Болгарія, Хорватія, Естонія та Угорщина. Туристичні оператори у цих країнах працюють не на прибуток, а виконуючи соціальну роль, допомагаючи біженцям, які рятуються з окупованих країною-терористкою територій.

Серед авторів варто, також відзначити київську дослідницю Г. Кучеряву, яка у своїй статті «Перспективи розвитку воєнно-історичного туризму в Україні» виклала трактування воєнного та воєнно-історичного туризму, та зазначила, яким чином саме ці види туризму можуть бути використані та мати внесок у відновлення туристичної інфраструктури після

перемоги України. У статті було описано, місця які використовуються у зазначених вище видах туризмах, а саме:

- оборонні споруди (блок-пости, траншеї, бліндажі);
- місця масового поховання населення та військовослужбовців;
- місця пам'яті російсько-української війни та ін.

Також у статті було наголошено на важливості військово-історичного туризму для формування національної свідомості та патріотизму українців.

Глибоке дослідження проблем збереження історико-культурної спадщини України в умовах війни здійснено В. Васильчуком, який навів конкретні приклади знищення російськими агресорами унікальних пам'яток, музейних експозицій, витворів мистецтва та ін. Автор зазначив, що за злочинця, вчинені військовиками країни-терористки її виключено із Всесвітньої туристичної організації.

У доповіді «Сталий розвиток туризму в Україні в умовах воєнного стану» М. Гедін зазначає, що реалізація концепції сталого туризму має бути доповнена умовами безпеки та всебічного соціального діалогу на рівні галузі та цивілізованої світової спільноти. Сьогодні представники українського туристичного бізнесу, працюючи як волонтери на гуманітарному та інформаційному фронтах, підсилюють увагу до історичного та культурного надбання України, залучають кваліфіковані людські та фінансові ресурси для збереження та подальшого відновлення об'єктів культурного надбання. Такий підхід вже нині дає перші позитивні результати для відродження туристичної індустрії відразу після переможного закінчення війни. Отже, таким чином він доводить, що реалізація концепції сталості туризму може стати дієвим інструментом відродження історико-культурної спадщини України.

Однією з основних проблем залишається психологічний стан українців в умовах війни. На важливості подорожей для підтримання морального духу та відновлення ментального стану наголосив В. Зінченко Віктор у своїй публікації «Особливості психологічного сприйняття туристичних локацій

переміщеними особами в період війни». Зокрема, ним наведено результати дослідження, що проводилось з метою осмислення сприйняття туристичних локацій переміщеними особами в період війни. Результати дослідження свідчать, що середній рівень морально-естетичного задоволення від сприйняття туристичних локацій прямопропорційно залежить від причинно-наслідкового зв'язку, а саме: заповнення вільного часу для зняття стресу та цілеспрямоване й усвідомлене ознайомлення з туристичною локацією [3].

У результаті опрацювання значної кількості джерел авторка дійшла висновку, що вплив «Арабської весни» на туристичну інфраструктуру Єгипту є більш дослідженим, ніж проблеми та перспективи вітчизняної туристичної галузі в умовах війни, зокрема через продовження військових дій на території України.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЄГИПТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Ресурсний потенціал розвитку єгипетського туризму

Єгипет посідає одне з чільних місць у світі за туристичним і ресурсним потенціалом. Багатовікова історія та вдале географічне положення відіграють надзвичайно велику роль у приваблюванні туристів з усього світу. Країна розташована на північному-сході Африки та займає частину Азії (півострів Синай). На півночі омивається водами Середземного моря, а на сході – Червоного моря. Має тропічний та субтропічний клімат, що дає змогу туристам відвідувати країну з метою відпочинку упродовж року. Кліматичні та географічні чинники сприяють численному потоку туристів щорічно, оскільки рекреаційний туризм є одним з найпопулярніших у країні. На розвиток рекреаційного туризму позитивно впливає і влада країни. Щорічно в Єгипті будуються нові готелі, ресторани, аквапарки, та з'являються цікаві розваги. Загалом в АРЕ на теперішній час функціонує більше 1500 туристичних підприємств, які здійснюють різні види туристичної діяльності.

Єгипет має основні туристичні центри, які і приймають більшу частину туристів, а також забезпечують стабільну економічну ситуацію в країні. Нижче авторка охарактеризує основні з них:

1. Каїр - столиця країни, та одне з найгарніших міст у світі. Місто є одним з найбільших культурних і бізнесових центрів Арабського світу. Тут знаходяться найкращі готелі, магазини, ресторани. Одним з найпопулярніших місць у столиці є Каїрський музей, в якому знаходяться більше 150ти тисяч експонатів, одні з них входять до світової спадщини ЮНЕСКО. Каїр - це не тільки унікальні пам'ятки старовини, але й найсучасніші розваги: нічні клуби, казино, бари, ресторани, бутіки. Крім цього, туристи можуть отримати велике задоволення від прогулянок по Нілу на невеликих пасажирських човнах.

2. Олександрія – друге за величиною місто Єгипту, яке має багату історію та чимало таємничо - казкових місць. Найпопулярніше місце серед туристів в Олександрії – Олександрійський маяк, який знаходився на острові Фарос, та входив до семи чудес світу. Маяк було побудовано в 260 р. до н. е., він має велику історію. Також у місті знаходяться Кам'яні усипальниці та катакомби Ком-ель Шукафи, що привертають увагу туристів. Окрім культурного відпочинку, туристи відпочивають на піщаних та обшатованих пляжах, можуть займатись дайвінгом та яхтингом.

3. Хургада – серед туристів славиться як місто для сімейного відпочинку. Тут сконцентровано все: піщані пляжі зі зручним виходом до моря, культурно-пізнавальні місця, різноманітне нічне життя, дайвінг, яхтинг та джип-сафарі. Курортне місто має розваги на будь-який смак і бюджет, тому часто є лідером серед інших туристичних центрів.

4. Шарм-ель-Шейх – найпопулярніший та найроскішніший курорт Єгипту. Його назва перекладається як «затока шейхів». Саме в цьому місці можна зустріти відомих всьому світу діячів культури та мистецтва. Шарм ель Шейх славиться своїм сприятливим кліматом, чудовими пляжами, комфортабельними готелями з найвищим рівнем обслуговування, безліччю розваг на будь-який смак, серед яких дуже популярні гучні вечірки, казино, шоу-вистави і, звичайно ж, дайвінг. Коралові заповідники тут знаходяться в безпосередній близькості від готелів, а до більш далеких коралових рифів можна дістатися на катамарані або катері. Для любителів культурного туризму в місті і на околицях є безліч культурних пам'яток, серед яких Синайська Гора, Монастир св. Катерини та каплиця Неопалимої купини.[40]

5. Дахаб – чудове місто для тих, хто любить тихий відпочинок. Воно не славиться розкішними клубами чи казино, та саме тут можна побачити найдивовижніші природні пейзажі, позасмагати на м'якому пісочку, побачити чаруючий каньйон, що дивно забарвлений в усі кольори веселки. Також від Дахабу легко добиратись до історичних місць Єгипту, а саме гори Мойсея, де за легендою Мойсей отримав від Бога 10 заповідей, та куща

«неопалима купина». Біля Дахаба також знаходиться глибока частина Африканського Рифу - гігантського розлому (1829 м), що розділяє Африку й Аравійський півострів. Круті скелі, що нависають над водою, знаходяться і під водою, створюючи химерний пейзаж з каньйонами, вертикальними скидами і розломами, ці пейзажі ваблять любителів глибоководного дайвінгу. Дахаб став відомий як місце загибелі технічних дайверів. Вода тут прохолодніша, ніж в інших містах, а хвилі піднімаються такі, що необхідні для серферів.

6. Сафага – найспекотніший курорт Єгипту. Влітку температура досягає +40С, і це тільки нижня межа. Тому відпочинок в Сафазі влітку не для слабодуких. Інша справа взимку та восени, тоді в місті середня температура повітря +23-27С, а температура води в морі не опускається позначки +23С. Сафага чудово підходить для відпочинку з дітьми, так як гори навколо не дають підніматися великим хвилям. Варто зазначити, що Сафага це відносно молодий курорт, тому інфраструктура тут розвивається, 5-ти зіркових готелів поки немає, але в цьому і є плюс – тут дуже мало туристів, тому кожному приділяють максимум уваги. Візитна картка міста – чорні пляжі, які мають не тільки привабливий вигляд, а й лікувальну властивість в тандемі з солоним морем (у Сафазі, концентрація солі в морі, набагато вища ніж на інших курортах). Ще однією візитною картокою міста є риф Панама, який вражає не тільки своєю красою, а й формою, він виглядає як амфітеатр, та вважається одним з найкрасивіших рифів країни. Найпопулярніше заняття тут – дайвінг, і не спроста. Так як окрім рифу Панама, тут є ще дуже багато цікавих підводних місць, а враховуюче те, що туристів не так багато, як на курортах гігантах, тут інструктори приділяють багато уваги і показують найпотраємніші місця. [40]

Усі курорти Єгипту, мають свою візитну карточку, переваги та недоліки, та всі надзвичайно красиві, мають послуги на всі фінансові можливості, та пропонують 5-ти зірковий відпочинок, та незабутні враження.

Варто зазначити, що ресурсний потенціал країни вимірюється не тільки в кількості та якості курортів, також особливе значення має те, що саме в Єгипті, знаходиться 26 пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Чого лише вартий Каїрський музей, що ховає експонує пам'ятки старого Єгипту – колиськи стародавньої історії. Культурно – пізнавальний туризм є одним з найпопулярніших видів туризму в Єгипті. Цьому спонукало декілька чинників. Перш за все, це історія цієї країни, тому що завдяки історичним подіям з'явилися основні туристичні дестинації, а саме: піраміди Гізи; Стародавнє місто-музей Луксор; Місто Олександрія та ін. Також однією з вагомих факторів є релігія, так як саме в Єгипті знаходяться одні з найголовніших та найкрасивіших місць та пам'яток релігійного значення, такі як: Гора Синай, Карнакський храм, Луксорський храм, Храми в Дейр ель-Бахрі та ін. Важливо також згадати, що географічне положення Єгипту, також зумовило розвиток культурно – пізнавального туризму, загадкові піски, каньйони, та річка Ніл – мають велике культурне значення для жителів цієї країни, з цими місцями пов'язані події та традиції, які так чи інакше мали вплив на історію та становлення єгиптян як нації. Далі буде розглянуто основні культурні пам'ятки країни, які внесені до світової спадщини ЮНЕСКО.

Піраміди Гізи. Це стародавні руїни, розташовані на околиці Каїра. Головною визначною пам'яткою цього місця є піраміда Хеопса (Додаток А, рис. А.1). Це величезна споруда, створена людиною. Піраміда Хеопса є одним із семи чудес світу, яке існує і сьогодні. Також на плато Гіза можна побачити величезну скульптуру. Це Великий Сфінкс виконана у вигляді лева, що лежить на піску, і має вигляд давньоєгипетського фараона на ім'я Хафрен. Статуя виготовлена з монолітного каменю. Великий Сфінкс багато разів засипався піском, тому статую довелось звільнити. Великі піраміди Єгипту - головна визначна пам'ятка, яку хоче побачити кожен відвідувач. Храмний комплекс включає кілька будівель і кладовищ:

- гробниці Хафра (136 м), Менкаура (61 м) і Хеопса (146 м);

- храми, що ведуть до гробниць правителів Єгипту;
- «піраміда-супутник» з померлими дружинами;
- чотири кладовища, де поховані родичі та придворні фараони;
- Статуя Великого Сфінкса (висота 20 м, довжина 73 м).

Важливо відзначити, що Велика піраміда Гізи є одним із семи чудес світу.

Гора Мойсея. Гора Мойсея(Додаток А, рис А.2.) має багато назв - Синай, Джембель-Муса, Хорив. Згідно з біблійною легендою, в цьому місці Бог залишив пророку свої святі заповіді. Піднятися на вершину можна двома шляхами - по Сходах Покаяння з 3750 сходинок (короткий шлях) і верблюжою стежкою, яка тягнеться по спіралі на 8 км (довгий). Підйом завершується горою Escalier des Soeurs, що складається з 750 сходинок. Уздовж туристичного маршруту встановлені лавки та намети, де можна поїсти, випити та втамувати спрагу. Підйом на вершину гори займає близько 3 годин. На горі знаходиться каплиця Богородиці, капище пророка

Монастир Святої Катерини. Монастир Святої Катерини (Додаток А, рис. А.3.) був побудований між 527 і 565 роками Оленою, матір'ю Костянтина I, за наказом імператора Юстиніана. Він був побудований для захисту каплиці Купини від спалення. За легендою, саме на місці, де сьогодні знаходиться монастир Святої Катерини, Мойсей побачив палаючий кущ. Це місце є священним для іудеїв, християн і мусульман. Монастир розташований на Синайському півострові біля підніжжя гори Синай у непрохідній ущелині між пустелею Ель-Ті, Суецькою та Акабською затоками на висоті 4854 фути над рівнем моря. Територія навколо монастиря складається переважно з граніту та гір. Спочатку монастир святої Катерини називався монастирем Преображення Господнього. Вважається, що сюди чудесним чином перенесли останки святої Катерини Олександрійської, що перетворило монастир на місце паломництва. До складу монастиря святої Катерини входить і православна церква на горі Синай. Це автономна церква

на чолі з архієпископом. Архієпископ храму та настоятель монастиря святої Катерини.[40]

Храм Ком-Омбо. Ком-Омбо (Додаток А. рис. А.4.) – населений пункт за 43 км на північ від Асуана – з'явився в період розквіту торгівлі на коліях між Червоним морем та долиною Нілу. Під час правління XVIII династії Ком-Омбо був столицею незалежної провінції, а епоху Птолемеїв – столицею нома. Тутмос III збудував тут храм, присвячений Хоруру, або Старшому Хору, брату Осіріса, Себеку та його матері Хатхор. На жаль, від цього святилища лишилися лише архітектурні фрагменти. Також відомі фрагменти споруд, збудованих тут Аменхотепом I та Рамсесом II. В даний час стародавнє місто все ще поховано під піском; розчищено лише головний храм Ком Омбо що знаходиться на значному піднесенні і добре помітний з Нілу. Храм у Ком-Омбо – незвичайний, його планування вважається єдиним у своєму роді: це насправді подвійний храм, утворений із двох сусідніх храмів. Правий присвячений Себеку, богу родючості, який вважався також творцем Всесвіту; лівий присвячений Хароерісу, інакше кажучи "Великому Хору", сонячного бога війни. Кожен із храмів має свій вхід, свою частину гіпостилю та своє святилище, причому Себеку була присвячена східна частина храму, а Хоруру – західна.

Між двома богами поміщений гімн, що їх прославляє, а над нішою — образ богині Маат, що піднімає руками небо і фігури чотирьох вітрів, зображених у вигляді лева, орла, бика та багатоголового змія, символіка яких, ймовірно, стала прообразом для набагато пізніших християнських зображень євангелістів. Неподалік храму знаходиться складна система каналів і басейнів, в яких колись утримувалися священні крокодили, оточені в Ком Омбо особливою повагою. Біля східної стіни комплексу також було невелике святилище Хатхор, побудоване при Доміціані; тут було виявлено численні поховання священних крокодилів у особливих глиняних саркофагах. Храм у Ком-Омбо відкрито для відвідувань після реставрацій, що тривали понад два роки. Результати розкопок, які вели під патронатом

Міністерства культури АРЕ, виставлені в новому музеї поруч із храмом. Експонати музею – статуї божеств стародавнього Ком-Омбо – Себека та Хорура, муміфіковані крокодили, предмети божественного культу.[40]

Підсумовуючи вище наведені чинники розвитку туризму в Єгипті, можна дійти висновку, що Єгипет має великий ресурсний потенціал для розвитку туризму. Багата історична та культурна спадщина країни приваблює безліч туристів з усього світу. Відвідувачі можуть побачити величні піраміди, стародавні міста і музеї, де зберігаються унікальні артефакти та історичні пам'ятки. Також велику роль відіграє потенціал для розвитку пляжного туризму. Довге узбережжя між Червоним і Середземним морями пропонує прекрасні пляжі та кришталево чисту воду. Туристи можуть насолоджуватися різноманітними водними видами спорту, такими як сноркелінг, дайвінг і серфінг. Єгипет також відомий як спа-центр, де туристи можуть відпочити та відновити своє здоров'я в курортних умовах. Єгипет також має багату культурну спадщину, яку можна досліджувати та вивчати, і тому має великий потенціал для розвитку культурного туризму. Важливо також відзначити, що Єгипет має добре розвинену туристичну інфраструктуру з численними готелями, ресторанами, магазинами та іншими туристичними послугами. Все це приваблює туристів з усього світу і надає можливості для розвитку та вдосконалення туристичної сфери країни.

2.2. Політичні та соціально - економічні чинники розвитку туризму в Арабській Республіці Єгипет

Єгипет – одна з найпопулярніших туристичних destinations у світі. Саме туристична галузь відіграє в країні найбільшу роль в економіці. Розвиток туризму в АРЕ не зупиняється, а покращується з кожним роком. Та були роки, коли туристична галузь постраждала, та пройшла тривалий шлях відновлення.

Загроза туристам в Єгипті почала загострюватись ще наприкінці ХХ та початку ХХІ ст. У 1997 р. було вбито 58 іноземних туристів у Луксорі, в

одному з найпопулярніших туристичних центрів країни. Це був терористичний акт однієї з багатьох угруповань ісламізму. Ця ситуація набула значного розголосу в світі.

- Протягом десяти років у Єгипті відбувалось ще декілька терактів, а саме:
- Вибухи у Синаї (2004 р.)
- Низка терактів у Каїрі (2005 р.)
- Атаки Шарм-ель-Шейха (липень 2005 р.)
- Вибухи у Дахабі (2006 р.)

Терористи визначали метою своїх терактів саме незадоволення політикою четвертого президента Єгипту – Хосні Мубарака. Так, як вже зазначено раніше, туризм має великий вплив на економіку, скоріш за все цим і керувались ісламісти, так дійсно в період 1997-2005 рр., відсоток прибутків від туризму зменшився.

У подальші роки не відбувалось великих терактів, тому туристична галузь мала поступальний розвиток, та набувала великої популярності серед населення усього світу. Будувались готелі, комплекси, з'являлись нові пляжі, розвивався рекреаційний та культурний туризм. Стан туризму до 2011 р. був стабільний, його показники зростали, в цілому Єгипет був лідером у туристичній сфері серед інших країн Близького Сходу.

У січні-лютому 2011 р. Єгипет охопила серія вуличних демонстрацій та терактів, що призвели до відставки тодішнього президента Хосні Мубарака, що і було головною вимогою демонстрантів, у зв'язку з незадоволенням людей високим рівнем безробіття та низькою заробітною платою, високими цінами на продукти, нестачею житла та інші демографічні фактори. Науковці вважають, що демонстрантів надихнув успіх туніських протестів у січні 2011 р., саме тоді вони досягли відставки багаторічного президента бен Алі.

[25]

У період з 25 до 30 січня (День гніву), протестанти перекривали дороги, закидали поліціантів камінням, підпалювати будівлі та намагалися взяти

шутрмом будинок уряду та деякі готелі, де ще в той час проживали туристи. Пізніше президент висунув свої умови щодо відставки. Було запроваджено комендантську годину у Каїрі, Олександрії та Суеці, вночі панувало мародерство. Зокрема мародери увірвались до будівлі Каїрського Національного музею, експонати якого внесено до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, та повністю зруйнували дві мумії фараонів.

З 31 першого січня, почалась повна евакуація туристів з країни, в основному чартерними рейсами. США, Японія, Австралія, Туреччина, Нова Зеландія та Китай – надсилали літаки для евакуації. Україна рекомендувала громадянам утримуватись від поїздок до Єгипту, коментуючи, що до посольств обох країн не було звернень щодо повернення на батьківщину. Та пізніше, до посольства України в Єгипті звернулось більше 50-ти громадян, які виявили бажання щодо дострокового повернення додому. Загалом Україна евакуювала 127 осіб, більшість з них працівники посольства.[38]

2 лютого ЮНЕСКО закликала захищати культурну спадщину Єгипту, оскільки 7 об'єктів вважалось надбанням світового значення. Особливо, організація закликала зберегти 120 тис. експонатів Каїрського музею. Загалом упродовж усіх протестів було викрадено чи зруйновано 78 експонатів, на щастя всі важливі артефакти залишилися на місці. Наступні дні, до 14 лютого відбувалась низка політичних перегрупувань і змін влади, в результаті чого президент все ж залишив свій пост (це була основна мета протестантів), передавши владу Вищій раді збройних сил Єгипту, остання розпустила обидві палати парламенту та відмінила конституцію. Військові заявили, що рада візьме на себе управління країною на період від шести місяців, або до виборів однієї з палат парламенту. Також Рада урегулювала ситуацію з протестантами, а саме з двома їх представниками Ваель Гонім та Амр Салама. Внаслідок зустрічі було домовлено, що в найближчі два місяці в країні пройде референдум, під час якого населення зможе висловити всі свої незадоволення та побажання щодо поправок до конституції. Загалом, під час, так званої революції в Єгипті, такі ж протести відбувалися майже в усіх

країнах Близького Сходу, а саме Лівія, Сирія, Ірак – політична нестабільність у цих країнах призвела до громадянської війни. Події цього періоду окреслили «Арабською весною».[27]

Після революційних подій «Арабської весни», країни Близького Сходу почали відновлювати свій загальний стан, та зокрема галузь туризму. Однією з країн, яка показала найбільшу тенденцію відновлення туризму став Єгипет. Вже після усіх подій, країна активно почала використовувати різноманітні заходи для відновлення туристичної привабливості. Так, для нових рекламних кампаній був залучений конфлікт у нових слоганах, для того щоб зробити, до прикладу, площу Тархір новою туристичною дестинацією, так як саме там почались перші сутички протестуючих. Також, країна зменшила загальний цінник на проживання в готелях та відвідування культурно-пізнавальних місць, що значно допомогло поступовими кроками відновлювати туристичний потік. Окрім цього, Єгипет провів низку рекламних акцій, та почав активну співпрацю з багатьма державами у боротьбі з тероризмом, від якого країна страждає і до сьогодні.

Утім, попри такі радикальні зміни, очікуваного динамічного стрибка в розвитку країни, на жаль, не сталось. Більше того, за короткий час Єгипет пережив новий військовий переворот. 22 листопада 2012 р. революційно обраний президент Мурсі підписав Конституційну декларацію (документ, що тимчасово замінює конституцію країни), яка дозволила президенту видавати "будь-який наказ для захисту революції", що більше не може бути оскаржений у суді. Мурсі також надав законодавчі повноваження Раді Шура (верхній палаті парламенту), яка до цього часу мала лише дорадчі функції. Проти цих кроків Мурсі виступили опозиційні партії, які звинуватили його в узурпації влади. Заява Мурсі була засуджена правозахисними організаціями, такими як Amnesty International, Human Rights і Freedom House Watch. Загальнонаціональні протести за участю тисяч людей змусили Мурсі скасувати це рішення 8 грудня 2012 р.

15 грудня 2012 р. на референдумі було схвалено нову конституцію, єдиним джерелом права якої став шаріат. Світська опозиція знову вийшла на вулиці, назвавши Мурсі "новим фараоном" і вимагаючи його відставки.

Відтоді демонстрації опозиції не припинялися, досягнувши піку в червні 2013 р. Сотні демонстрантів загинули і тисячі були пораненими в кривавих зіткненнях між прихильниками та противниками президента Мурсі в Каїрі та інших єгипетських містах. 29 червня громадські активісти оголосили, що 22 млн підписів єгипетських громадян, які вимагають відставки президента Мурсі, були зібрані під час "Тамарруда" (повстання). Вони оголосили, що зібрали 22 млн підписів. Опозиційні партії звинувачують Мурсі в монополізації влади за допомогою "Мусульманського братства", прискоренні ісламізації країни, невиконанні передвиборчих обіцянок і нездатності керувати країною, що призвело до занурення Єгипту в економічну та політичну кризу. 10 єгипетських міністрів і три губернатори подали у відставку наприкінці червня на знак незгоди з політикою Мурсі, що є одним із проявів кризи влади. Все це знову негативно почало впливати на індустрію туризму, оскільки виникають і знову повертаються такі старі проблеми, як:

1. Безпека. Одна з основних проблем, з якими стикається туристична індустрія в умовах військово-політичної нестабільності - це безпека туристів. Цей стан може створювати небезпеку для туристів, які відвідують країну. Туристи можуть стати свідками, а часто й жертвами атак, вибухів, нападів, вбивств і т. д.

2. Припинення подорожей. Військовий конфлікт може призвести до припинення туристичних подорожей до Єгипту. Це може вплинути на економіку країни та призвести до зниження доходів у галузі туризму.

3. Зниження чисельності туристів. Військовий конфлікт може відлякувати туристів від відвідування України. Люди можуть відчувати страх, неспокій і небезпеку, що може спричинити зниження чисельності туристів.

4. Знищення інфраструктури. Війна може призвести до руйнації туристичних об'єктів, які є основою індустрії туризму.

Таким чином, авторкою проаналізовано політичні та соціально-економічні умови функціонування туризму в Єгипті в період військово-політичної нестабільності та з'ясовано їх негативний вплив на розвиток туристичної сфери та країни в цілому.

2.3. Аналіз функціонування сфери туризму в Єгипті на сучасному етапі

Після закінчення «Єгипетської Весни» країна максимально розвивається у сфері туризму, і майже повністю відновила дореволюційні туристичні потоки. Нині Єгипет є однією з найпопулярніших країн для відпочинку в світі. У країні активно розбудовується туристична інфраструктура. Також варто зазначити, що в країні триває «Велике будівництво», що передбачає побудову нових 14 міст. Провідне місце серед проєктів посідає будівництво Нової адміністративної столиці (поки вона не має власної назви, тож це словосполучення й використовується на її позначення). Місто почало будуватись ще у 2015 р., й регулярно висвітлюється єгипетською стороною як таке, що встановить безліч рекордів: тут будуть розташовані найвища будівля в Африці, найбільший християнський собор на Близькому Сході, парк розваг «четверо більший за Діснейленд» та ще низка най-най об'єктів. «Велике будівництво» вагомо впливає на потік туристів до країни, нові туристичні об'єкти значною мірою приваблюють туристів з усього світу.[34]

Варто зазначити, що історія організованого туризму в Єгипті налічує понад 130 років. За цей час він пройшов складний процес становлення та розвитку, від першого іноземного відвідувача до сучасної туристичної індустрії. Сьогодні туризм посідає чільне місце в рейтингу основних галузей економіки Єгипту. Враховуючи значні успіхи Єгипту в організації та

розвитку туристичної галузі, вивчення єгипетського досвіду є надзвичайно важливим для науковців і професіоналів туристичної галузі в країні.

Динамізм єгипетського туризму до і після «Арабської весни» базується, насамперед, на міцній нормативно-правовій базі (закони про туристичні агентства, готелі, гідів, інвестиції, підготовку кадрів і регулювання діяльності на туристичному ринку, обмеження негативного впливу туризму, захист суспільної моралі тощо), що дозволяє ефективно регулювати туристичну галузь та її розвиток. Це дозволяє проводити гнучку національну політику. Розробка нормативних документів є постійним процесом у відповідь на нові потреби та напрямки розвитку туризму. Наприклад, попит на плавучі готелі та популярність підводного туризму визначили необхідність прийняття нового законодавства, що регулює цей вид туристичної діяльності.

Національний план розвитку туризму в після революційний період було розроблено з урахуванням потреб туристичної індустрії, розвитку галузі, забезпечення стандартів обслуговування, рівня розвитку людських ресурсів, співвідношення та можливостей на внутрішньому та зовнішньому туристичному ринках, потенціалу природи, рекреації, історії та культури, а також розвитку туристичної інфраструктури і пропозицій приватного сектора.

Єгипетський туристичний ринок активно розвиває нові туристичні продукти на додаток до традиційних туристичних подорожей. Розважальний, екологічний (в Єгипті створено 14 природних заповідників), екзотичний, підводний та пригодницький (сафарі, фараонські ралі) туризм, риболовля, лікування та реабілітація в нових туристичних центрах на Червоному морі та Середземномор'ї (Єгипет має 6000 км берегової зони і 85% готелів на курортах є 5-зірковими), оазис Нова Долина тощо. Частка відпочиваючих на курортах Червоного моря становить 30% єгиптян і 70% іноземців. На курортах Червоного моря планується будівництво великих об'єктів водного спорту (наприклад, аквапарків). Для того, щоб відповідати екологічним вимогам, чинні стандарти дозволяють будувати на пляжі будівлі не більше

двох поверхів, а зонування залишає не більше 20% для закритого використання і не більше 80% - для відкритого пляжу. Популярністю користуються круїзи різної тривалості річкою Ніл і ночівлі у водних готелях. Крім того, широко поширеним є конференц-туризм і створено умови для його розвитку, включаючи будівництво найбільшого конференц-центру на Близькому Сході.

Унаслідок дії цих чинників пропорційно змінилася й структура туризму: якщо раніше класичний пізнавальний туризм становив 80 відсотків, то сьогодні він складає 30 відсотків, тоді як частка відпочинкового туризму зросла до 70 відсотків.

Держава проводить продуману політику стимулювання діяльності туристичних підприємств шляхом надання пільг. Новостворені туристичні підприємства, включаючи готелі, звільняються від сплати податку на період від п'яти до десяти років. Податок, що сплачується підприємствами, є гнучким і коливається від 30 до 48% (для підприємств з доходом понад 250 млн. доларів США) лише з чистого прибутку. Держава не надає кредитів для діяльності туристичних підприємств, але фінансує будівництво туристичних об'єктів і готелів.

Держава створює сприятливі умови для інвесторів, особливо для розвитку нових туристичних напрямків: один кв. м землі коштує один долар США, сплачується 20% авансового платежу, витрати сплачуються через 8-10 років після отримання землі, інвестори звільняються від сплати податків на 10 років, але повинні завершити заплановану забудову землі протягом трьох років. Інвестор повинен завершити заплановану забудову землі протягом трьох років. Податки на туристичне обладнання становлять менше 5%. Немає обмежень на перекази іноземної валюти. Це сприяє тому, що інвестори не лише будують туристичні об'єкти, але й розвивають туристичну інфраструктуру, таку як дороги, електростанції та водоочисні споруди, а також беруть на себе відповідальність за дотримання екологічних вимог.

Якщо іноземець вирішує повернутися до своєї країни, йому повертаються вкладені кошти.

Кількість іноземних фахівців, які працюють у туристичному секторі Єгипту, зменшується і наразі переважно залучені до надання консультаційних послуг. Існує систематична політика підготовки фахівців у сфері туризму на батьківщині. У зв'язку з високою конкуренцією на єгипетському туристичному ринку туристичні компанії працюють над зниженням цін і підвищенням якості туристичних послуг.

Реставрацію та утримання історичних і культурних пам'яток покриває держава за рахунок коштів, отриманих від музейної діяльності. Цими питаннями займається Рада у справах старожитностей, підвідомча організація Міністерства культури Єгипту.

Гнучка система знижок для іноземців поширюється на групові тури (не менше шести осіб) і чартерні рейси, які майже дорівнюють вартості туристичних послуг для громадян і нерезидентів Єгипту, а іноді дешевші, ніж вартість індивідуальних послуг для єгиптян.

Велике значення надається маркетингу як важливому елементу розвитку туризму. Для забезпечення ефективності просування єгипетського туристичного продукту на світовому туристичному ринку створено 15 іноземних туристичних бюро, які є державними організаціями.

Варто згадати, що у 2020 р. світ огорнула пандемія Covid-19, що значною мірою мало вплив на туристичну галузь, у тому числі і в Єгипті. На щастя, довго свої кордони Єгипет не тримав закритими, і вже з 15 червня 2020 р., туристи з України мали можливість поїхати до АРЕ на відпочинок. Та звичайно туристи мали дотримуватись усіх правил безпеки, основними з них були:

- наявність паспорту вакцинації міжнародного зразка;
- негативний тест на Covid-19, зроблений не менш, ніж за три дні до вильоту;
- користування захисною маскою.

Нині ситуація з Covid-19 значно покращилась, тому ці правила безпеки спрощено.

На стан туристичної галузі у Єгипті з 24 лютого 2022 р. впливає й повномасштабне російське вторгнення в Україну. Через припинення угоди між Україною та Єгиптом про імпорту зерна, в країні спостерігається недостача деяких видів продовольства, та підвищення цін на продукти. Також наслідком є те, що на частку туристів з росії та України припадає приблизно третина туристичного потоку до Єгипту, тому війна уповільнить відновлення цього сектору.

Однією з проблем туристичної галузі в країні залишається тероризм. Під час президентства Мубарака ситуація з ісламським тероризмом була більш-менш контрольованою (бойовики лише зрідка нападали на місця збору туристів), але після Арабської весни Айські мусульмани в Єгипті відродили не лише свою політичну, а й військову гілку. Центром жаху став Синайський півострів - азіатська частина єгипетської території на схід від Суецької затоки та однойменного каналу. Цікаво, що на півдні цього ж півострова також знаходяться деякі з головних курортів країни (в основному Шарм-ель-Шейх), що впливає на туризм і безпеку туристів, і завжди не на 100%. Навпаки, північно-східний Синай залишається недостатньо контрольованим центральним урядом. Це має кілька причин. По-перше, регіон є одним із найменш економічно розвинених у Єгипті, тож значна частина населення вимушена бути задіяною до контрабанди товарів через кордон, а молодь особливо зіштовхується з безробіттям, стаючи зручною соціальною базою для екстремістських течій.

З 2011 р. і до сьогодні діяльність ісламських терористів на Синаї набула найбільшого за кілька десятиліть розмаху. При цьому, йдеться не про одну силу, а радше про низку конкуруючих терористичних угруповань, які воюють і проти уряду, й одне проти одного. На піку впливу в близькосхідному регіоні терористичної організації «Ісламська держава» її «філію» було проголошено й на Синайському півострові – у 2014 р. місцеві

бойовики присягнули на вірність ІД та оголосили про створення віласту (провінції) Синай.[27]

Незважаючи на зусилля центрального уряду та регулярні повідомлення з Каїра про успішне знищення осередків терористів, конфлікт в азійській частині досі далекий від завершення, а за ці десять років його жертвами вже стали 5,5-7 тис. осіб. Серед найбільш знакових терактів варто відзначити збиття над територією Синайського півострова російського авіалайнера, що перевозив туристів із Шарм-ель-Шейха до Санкт-Петербурга.

Хоча спершу в Кремлі заперечували факт здійснення теракту проти їхнього літака, однак невдовзі все ж було встановлено, що падіння спричинене саме зовнішнім втручанням, – на борту було закладено саморобний вибуховий пристрій. Тоді жертвою атаки стали 224 особи, після чого низка країн припинила авіаперевезення над територією півострова. Враховуючи значення туризму для економічного добробуту республіки, складно переоцінити, наскільки болючими були ці рішення. При цьому, достеменно невідомо, чому саме російський літак став об'єктом нападу, проте найпоширеніша версія пов'язує це з бомбардуванням росією осередків ідлівських бойовиків на території Сирії.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що «синайський терор» негативно позначається на туристичній галузі Арабської Республіки Єгипет. На сьогодні ця та інші викладені вище проблеми досі не вирішено.

РОЗДІЛ 3. ДОСВІД ЄГИПТУ У ВІДРОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ СФЕРИ ТУРИЗМУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

3.1. Проблеми розвитку туризму в Україні в умовах воєнного стану

Україна - незалежна держава, розташована в центрі Європи та має унікальну історію боротьби за своє існування. Саме в Україні знаходяться відомі на увесь світ чорноземи, пшеничні поля та вражаючі природні заповідники й об'єкти. Важливою складовою соціально-економічного життя країни є туризм. У допандемійний та довоєнний періоди позитивний вплив туризму на господарську діяльність постійно зростав. Зокрема, значний вплив мав розвиток туризму в Україні та світі на такі сектори економіки, як транспорт, торгівля, телекомунікації, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання. Також туризм є одним з найперспективніших напрямів структурної перебудови економіки, що підтримує національні традиції, стимулює розвиток народних промислів, відродження рецептів приготування цікавих і смачних страв, вимагає збереження природи та створення сприятливих соціальних умов для свого функціонування [30]. У період з 1991 р. до 24 лютого 2022 р., туризм в Україні мав значну динаміку розвитку.

24 лютого 2022 року, о 04 годині 30 хвилин росія повномасштабно вторглась на територію України. Країна-терористка активно почала бомбити українські міста, села, окупувати території зі східного, південного та північного напрямку. Указом Президента України було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 р. З початком війни в Україні змінилось усе і це відчув на собі кожен громадянин країни. Постраждали всі сфери та галузі, в тому числі, сфера туризму.

Серед всіх галузей за обсягами доходу в Україні туризм посідає третє місце у вітчизняній економіці. Прибуток з туристичних подорожей, і, відповідно, податки з них, складають вагомую частку бюджету. Туристична галузь дає поштовх до розвитку різноманітних складових інфраструктури,

включаючи також підприємства торгівлі. Вона надає багато робочих місць і можливостей для заробітку, а також допомагає функціонуванню компаній у галузях, які тісно пов'язані зі сферою туризму. Економічний та соціальний вплив туристичної галузі всебічний:

- збільшення місцевих доходів;
- розвиток виробничої та соціальної інфраструктур у туристичних центрах;
- розвиток галузей, пов'язаних з виробництвом різних туристичних послуг;
- сприяння розвитку культури та народних промислів;
- створення нових робочих місць.

Так, в умовах війни навряд чи можна говорити про розвиток туризму. Але як для економіки, так і суспільства важливо зберегти хоча б частину його діяльності [42].

З початком війни туристична галузь в Україні фактично припинила свою діяльність. Велика кількість кваліфікованих кадрів виїхала за кордон, багато туристичних компаній призупинило діяльність, або перейшли до волонтерства – допомагали закуповувати та доставляти гуманітарну допомогу з усіх можливих куточків світу, використовували власний транспорт для евакуації населення з окупованих, або частково окупованих територій. Більшість туристично привабливих міст зазнали та зазнають смертоносних і руйнівних ракетних ударів, внаслідок чого було зруйновано туристичну інфраструктуру: готелі, ресторани, розважальні комплекси, музеї, заповідники та інші місця, які так чи інакше приваблювали та розважали туристів не тільки українських, а й закордонних.

Вести мову про зарубіжний туризм з відомих причин навіть не доводиться. По-перше, у великої кількості громадян зросли витрати та зменшилися доходи. По-друге, військовозобов'язані не мають змоги виїжджати за кордон з сім'єю, навіть якщо у них є на це кошти. По-третє, існують складнощі, пов'язані з логістикою. Також не треба очікувати

прибуття великої кількості іноземних туристів до того часу, доки в країні не буде безпечно. А ті, що відвідують Україну сьогодні – це, передусім, представники закордонних ЗМІ та співробітники відомств, що переміщуються країною з робочою метою. Оскільки війна триває, ситуація очевидно погіршуватиметься [3].

Величезної шкоди вітчизняній туристичній галузі завдають і російські удари по інфраструктурі. За попередніми оцінками уряду, на сьогодні в Україні пошкоджено 24 тис. км доріг, 306 мостів, понад 6 тис. км залізничних колій та 11 аеропортів. Асканія Нова [дод. Б рис Б.1] , Олешківські піски [дод. Б рис. Б.2], Джарилгач [дод. Б рис. Б.3], Рожеві озера [дод.Б рис. Б. 4], Станіславські гори[дод. Б рис. Б.5] - це лише маленька частина улюблених туристичних місць, які українцям недоступні через російську окупацію.

На сучасному етапі розвитку подій на території України продовжують генеруватися ресурси, які стануть основою для розвитку військового туризму в майбутньому: Українсько-російська війна 2014 р. (анексія Автономної Республіки Крим, окупація Донецької та Луганської областей) та повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. призвело до масового руйнування міст і сіл, створення оборонних споруд і постійного формування ландшафтів (вибухи, пожежі, затоплення тощо) під час активних бойових дій, уламки знищеної техніки та масові поховання жертв привертають увагу багатьох людей і викликають бажання вшанувати всіх, хто постраждав або загинув у війні. На жаль, виробнича діяльність багатьох підприємств припинилася, а туристична галузь України практично стала на паузу [3].

Упродовж війни українським та іноземним туристам стали недоступними морські курорти. Чимало з них знаходиться в окупації або в безпосередній близькості до зони проведення бойових дій. Мова йде про Запорізьку, Херсонську та Миколаївську області. Курортний сезон не відкривали і в Одеській області. Про курортний відпочинок взагалі можна говорити небагато, окрім того, що 90 відсотків готелів і відпочинкових баз

спустошені війною. Значна частина узбережжя тимчасово окупована ворогом. І всюди, де є доступ до моря, існує небезпека обстрілів і мін. Хоча деякі власники пляжних готелів пообіцяли відкрити або вже відкрили свої готелі, кількість відпочивальників незначна порівняно з мирним часом. Тим часом, значна модернізація курортних готелів має бути оцінена з точки зору безпеки. Адже нова реальність така, що гості хочуть, щоб в їхніх помешканнях були встановлені бомбосховища, а інші послуги та опції будуть визначатися відповідно до цього. Навіть через тривалий час після війни наявність укриттів переважить безлімітний Wi-Fi і перші лінії на березі моря. Незважаючи на те, що західна Україна є відносно безпечною для туристів, на сьогодні їх там теж небагато. Великого напливу туристів немає на жодному популярному курорті – Буковелі, Трускавці, Східниці чи Шацьких озерах. Також від війни постраждав перспективний медичний туризм, а саме, оздоровлення, репродуктивна медицина та стоматологія. Іноземці бояться їхати до України, а самі українці не мають на це коштів. Більшість санаторіїв перепрофілювалися на реабілітаційні центри та приймають постраждалих від війни [3].

Розмір податків, сплачених їй представниками до державного бюджету за 2022 р., у порівнянні з аналогічним періодом 2021 р. скоротився на 18%. Скоротилася й кількість платників податків, які працюють в туристичній сфері. За перші місяці війни їх кількість зменшилася на 10%. Варто зазначити, що в 2022 р. найбільше коштів до бюджету надійшло від готелів та санаторіїв. Вони сплатили 340 млн грн, але все рівно це на 24% менше, ніж у 2021 р. Разом з тим, зафіксовано зростання доходу від діяльності турагенств. У порівнянні з 2021 р., він зріс на 85%. Однак, це пов'язано з тим, що в звітний період увійшли два довоєнні місяці, коли активізувалось раннє бронювання на новорічні та різдвяні свята. Найбільше коштів за вказаний вище період надійшло від фізичних та юридичних осіб, які працюють в сфері туризму у м. Києві та Київській області, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Дніпропетровській, Закарпатській,

Харківській, Запорізькій та Полтавській областях (рис. 1). Однак, якщо порівнювати з 2021 р., в деяких областях він суттєво зменшився: в Одеській області – на 84%, в Івано-Франківській на 58%. Зростання податкових надходжень від туризму продемонструвала Львівська область – 47%, Закарпатська область – 30%, Полтавська область – 24%, Київська область – 10% [43].

Згідно зі Звітом про світові економічні перспективи Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), російське вторгнення в Україну може спричинити катастрофічне падіння світової економіки на 1%, прогнозоване на 2022 р. Про це йдеться у Звіті про світові економічні перспективи Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), опублікованому 24 березня, заявив у Женеві Річард Косл Райт, директор Відділу глобалізації та стратегій розвитку ЮНКТАД: "Головний результат цього звіту полягає в тому, що прогноз глобального економічного зростання на цей рік був знижений". У вересні 2021 р. було зроблено наступні прогнози – «Очікувалося, що світова економіка зросте на 3,6 відсотка. Нині очікується, що вона зросте на 2,6%, в основному через війну в Україні" [3].

Україна зазнає не лише економічних втрат, оскільки конфлікт відбувається безпосередньо на її території. Війна супроводжується руйнуванням пам'яток історії та культури, які мають неймовірну цінність як об'єкти світової спадщини. Зокрема, станом на жовтень 2022 р. в Україні пошкоджено 161 об'єкт культурної спадщини, 23 пам'ятки національного значення, 129 пам'яток місцевого значення, 143 цінні історичні пам'ятки та 9 нововиявлених об'єктів.

Діяльність туристичної галузі – це не лише підтримка бюджету країни, хоча така її функція є надзвичайно важливою, особливо в часи військових дій. Вона також виступає в ролі способу хоч короткочасної, проте ефективної психологічної реабілітації. Коли держава опинилася в стані війни, це відобразилося на психологічному та емоційному стані громадян. Через постійний стрес та перебування у стані напруження, страху та відчаю люди

як ніколи потребують можливості хоча б у невеличких radoшах знайти відраду та тимчасовий спокій. Туристичні подорожі добре цьому сприяють, допомагають на деякий час переорієнтуватися, відпочити фізично та психоемоційно. Це благотворно впливає на здоров'я та працездатність. Адже країна як ніколи потребує сильних і впевнених у завтрашньому дні громадян, готових у майбутньому відбудувати зруйноване війною [41].

Отже, зважаючи на вище зазначені проблеми, можна стверджувати, що в умовах воєнного стану в Україні, туристична галузь є однією з найбільш порушених. На сьогодні певною мірою функціонує, передусім, внутрішній туризм, особливо на західноукраїнських теренах.

3.2. Перспективи післявоєнного відновлення вітчизняного туризму

Військові дії на території нашої країни спонукають багатьох думати, що іноземці до України тепер не пойдуть ще дуже довго. Однак, у світі є багато прикладів, коли після масштабних конфліктів країни швидко відновлювалися та знову приймали гостей. Зокрема, в Ізраїлі, Чорногорії, Румунії, Грузії та інших країнах відродження і становлення туристичної галузі розпочалося або під час військових дій, або відразу після їх закінчення [28]. Яскравим прикладом тенденції відновлення туризму в умовах військово-політичної нестабільності є Єгипет. Саме Арабська Республіка Єгипет після закінчення «Арабської весни» активно розпочала відновлювати туристичну активність та інфраструктуру, що детально описано у розділі 2.

На думку авторки, Україна має усі ресурси та перспективи для відновлення туристичної галузі після Перемоги, а вона вже близько. Потрясіння, викликані збройними конфліктами, докорінно змінили туристичний «ландшафт» країни. Знищені міста та села, готелі та ресторани, музеї та історичні пам'ятки – все це завдало непоправимих збитків країні та туристичній інфраструктурі, й активізувало велику увагу до України усього світу. Це можна використати для відбудови туристичної галузі не лише після Перемоги, а й нині, до прикладу висвітлювати не лише бойові події та

інформацію в СМІ, а й популяризувати та зацікавлювати майбутніх іноземних туристів нашою культурою, спадщиною та гостинністю, адже саме цим славиться українська нація. Також перспективою у відновленні туристичної галузі в країні буде відбудова. Українців не лякають знищені вщент об'єкти туристичної інфраструктури, вона відбудується, і буде кращою ніж була. На думку авторки, важливо на цьому сконцентрувати увагу, і під час відбудови спроектувати нові та атрактивні дестинації (парки розваг, готелі з непередбачуваними інтер'єрами чи ландшафтами та ін.).

Україна має хороші перспективи для відродження туристичного сектору, появи та поширення нових видів туризму, пов'язаних з війною та меморіалами. Воєнний період залишить по собі велику кількість оборонних споруд, полів битв, решток техніки та зброї. У цьому контексті туризм, пов'язаний з відвідуванням цих об'єктів, існує, але поки що він переважно пов'язаний з Другою Світовою війною. Повоєнний військово-історичний туризм спрямований на масове руйнування міст і сіл у східних і південних регіонах, будівництво багатьох оборонних споруд, те, що вибухи (спалення) певною мірою змінили ландшафт, виявлення масштабних поховань (були побудовані пам'ятники і меморіали) і вшанування пам'яті жертв і загиблих у майбутньому. Вони можуть бути відкритими для публічного огляду. До оборонних споруд належать барикади, окопи та бліндажі, що відіграють важливу роль в обороні населених пунктів і стратегічних об'єктів. Серед оборонних споруд, що відігравали важливу роль у певний період, варто відзначити наступні: Донецький аеропорт (2014) та металургійний комбінат "Азовсталь" (2022). Останній протягом кількох місяців був заселений значною кількістю цивільних і військових, а бійці полку "Азов" продовжували його обороняти [36]. Змієві вали (збудовані в прадавній період) біля Білогородки (Київська область, Бучанський район) також можна ідентифікувати як оборонну споруду [44]. Меморіальні споруди свідчать про масові смерті, братські могили та загальну жорстокість війни. Їх поширеність, ймовірно, продовжиться, адже з 2014 р. музеї пам'яті російсько-

української війни почали створюватися по всій Україні, а не лише в місцях активних бойових дій (адже захисники України народилися та проживали в різних регіонах). Вони стануть пам'ятками історичного значення як меморіал патріотизму, сили, мужності та відваги українців, які захищали Україну, а також місцем почесного вшанування загиблих/поранених [3]. Однією з особливостей українського народу є свобода, незалежність і мужність, саме ці риси висвітлюють міста-герої, що вистояли у боротьбі з ворогом. Волноваха, Чорнобаївка, Ізюм, Гостомель, Маріуполь, Харків, Херсон, Чернігів та Буча – міста, що не зламались та показали усьому світу, яка сильна наша нація, в найближчому майбутньому мільйони людей з усього світу захочуть вживу побачити, як живуть міста-герої. Уже сьогодні потрібно розроблювати туристичні маршрути цими та іншими містами України, для того щоб показати незламний дух, нашу культуру та воєнні злочини країни-терористки. Військово-історичний туризм має сенс після перемоги. Метою військово-історичного туризму у післявоєнний період має бути вшанування пам'яті всіх загиблих і демонстрація українцям та світові наслідків і жорстокості російсько-української війни, що триває з 2014 року. Крім того, через історичну пам'ять про війну необхідно проводити патріотичне виховання молоді та дорослих, формуючи таким чином особистість, наділену громадянською відповідальністю, національною ідентичністю, високими моральними цінностями, любов'ю до родини та патріотизмом [3].

Впровадження та нова інтерпретація концепції сталого туризму має стати інструментом відновлення втраченої історико-культурної спадщини та способом популяризації не лише національних культурних цінностей, а й глобальних цінностей країн цивілізованого світу. Відновлення української культурної спадщини буде здійснюватися різними способами, включаючи підтримку з місцевих джерел, підтримку з боку інших країн і спеціальних фондів. Наразі загальний план перебуває на стадії розроблення. Сьогодні Україна докладася всіх зусиль, щоб зберегти якомога більше пам'яток. Міністерство культури та інформаційної політики активно обговорює з

ЮНЕСКО питання захисту культурної спадщини під час конфліктів. Найцінніші об'єкти культурної спадщини відзначено міжнародним знаком "Блакитний щит", що свідчить про посилений стан захисту. Знищення або пошкодження об'єктів, позначених цим знаком, є прямим військовим злочином проти культурної спадщини. Культурні цінності в музеях, церквах та архівах розміщують у фанерних ящиках, скульптури загортають у спеціальну плівку і засипають мішками з піском, вітражі та старі скульптурні фасади церков накривають бляхою. У такий спосіб цінності захищають від вогню, уламків і вибухових хвиль. До громадських організацій приєднуються меценати, які надають матеріали, необхідні для збереження пам'яток, і волонтери, які їм допомагають. [3]

В умовах воєнного стану реалізація концепції сталого туризму потребує всебічного суспільного діалогу на безпековому та галузевому рівнях та його доповнення - цивілізованої світової спільноти. Сьогодні представники українського туризму, працюючи на волонтерських засадах на гуманітарному та інформаційному фронтах, підвищують знання про історико-культурну спадщину нашої країни та залучають компетентні людські та фінансові ресурси для її збереження та подальшого відновлення. Такий підхід дасть перші позитивні результати у відновленні туристичної галузі в післявоєнний період. Таким чином, реалізація концепції сталого туризму стане ефективним інструментом відродження культурної спадщини України.[3]

Також, при відновленні туристичної індустрії варто сконцентрувати увагу також на природних ресурсах країни. В Україні під охороною держави перебуває понад 170 тис. природних пам'яток, 65 заповідників та 7 об'єктів, що входять до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [26]. Також, на території держави знаходяться гори Карпати, високогірне озеро Синевир, букові праліси, мальовничі каньйони, рожеві озера та багато інших природних об'єктів, які ще у довоєнний час приваблювали туристів з усього світу.

Війна триває, та як було зазначено раніше, внутрішній туризм є психологічною допомогою для громадян у такі складні часи. До літа 2022 р., про подорожі навіть ніхто і не думав, але з потеплінням у громадян з'явився запит на психологічний та фізичний відпочинок.

У більшості випадків їх цікавить внутрішній туризм. Основними регіонами, що приваблюють українських туристів, залишаються умовно-безпечні регіони: Львівщина, Прикарпаття та Закарпаття. Великий попит спостерігається на поїздки до Карпат. Нещодавно почали відновлюватися екскурсійні тури до замків і музеїв, які через воєнний стан тривалий час не працювали. Підвищується інтерес до екскурсій Київщиною та Полтавщиною [39]. Поступово відкриваються дитячі табори. Переважно, вони діють в західній частині України – на Львівщині, Івано-Франківщині та Закарпатті. Що стосується морського відпочинку, то зі зрозумілих причин він недоступний. У таких умовах внутрішній туризм має особливості, пов'язані з дозволами та обмеженнями, що діють під час війни у відносно безпечних західних і центральних регіонах країни. Їх повинні враховувати не тільки туристи, а й туристичні компанії. Формування маршрутів з урахуванням розташування бомбосховищ. Туроператори та екскурсоводи, які складають екскурсійні маршрути, повинні враховувати, що в разі повітряної небезпеки туристам мають бути доступні бомбосховища. Планування туристичних мандрівок має відбуватися відповідно до дії комендантської години. З метою підтримання правопорядку в умовах воєнного стану у всіх областях України встановлено комендантську годину. Як правило, вона діє з 23.00 до 05:00. Саме тому планування відпусток чи відвідин тих чи інших локацій має відбуватися з урахуванням цієї вимоги [41]. Дотримання заборон, до яких відносяться прогулянки та екскурсії біля об'єктів критичної чи військової інфраструктури, проведення масових заходів, відвідування лісів, водойм і гірських маршрутів у різних регіонах України, відпочинок у прифронтових зонах і подорожі територіями, що знаходяться чи були в окупації. Варто зазначити, що кожна область має свої особливості відпочинку та туристичної

діяльності на її території. Здебільшого вони пов'язані з певними обмеженнями, що діють в тих чи інших регіонах (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Особливості відпочинку та роботи туристичних об'єктів у різних областях України [19]

Область	Особливості
Київ, Київська, Черкаська, Полтавська, Волинська області	Заборонено відвідування зелених зон і лісів, розташованих поза межами житлових масивів, дозволено відпочинок біля водойм, перелік яких визначено військовою адміністрацією.
Львівська область	Дозволено відвідувати ліси, але заборонено пересуватися ними на транспорті. Винятком є випадки, коли через ліс пролягає транзитний шлях або людина пересувається на велосипеді. Дозволено відпочивати біля водойм, перелік яких встановлено військовою адміністрацією.
Закарпатськ а область	Дозволено відвідувати ліси, за винятком частини Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного парку, заборонено польоти на одномоторних літаках.
Івано- Франківська область	Дозволено відвідувати ліси та гори, заборонено пересуватися ними на джипах, квадроциклах, баггі та мотоциклах. Ця заборона поширюється також на курорт Буковель.
Тернопільсь ка область	Дозволено відвідувати ліси, однак заборонено розпалювати багаття. Всі туристичні об'єкти працюють у звичному режимі

Вінницька область	Заборонено відвідування лісів, дозволено туристичну діяльність біля водойм, крім тих місць, що знаходяться неподалік об'єктив інфраструктури.
Рівненська область	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, які знаходяться в північній частині області.
Житомирська область	Дозволено відвідувати ліси, збирати гриби та ягоди, крім територій, розташованих за 20 км від кордону з Білоруссю. Дозволено працювати тим закладам культури, що мають обладнані укриття.
Хмельницька область	Дозволено відвідувати ліси з певними обмеженнями. Туристичні об'єкти працюють у звичному режимі.
Чернівецька область	Дозволено відвідувати ліси. Туристичні об'єкти працюють у звичному режимі.
Миколаївська область	Дозволено відвідувати визначені військовою адміністрацією лісові урочища з деякими обмеженнями

Зарубіжний туризм в умовах війни також має свої особливості. Більшість українців виїжджає за кордон не для того щоб відпочити, а для того щоб евакуюватися з небезпечних територій, де продовжуються бойові дії. Крім цього, небо над Україною повністю закрито, що ускладнює подорож до інших країни.

Однак, з початком сезону зарубіжний туризм почав дещо оговтуватися. Найпопулярніші серед українців – евакуаційні рейси до Болгарії, що зумовлено безкоштовним проживанням у готелях для українців, яке пропонує ця країна. Також почали відновлюватись вильоти на море до Туреччини, Єгипту, Іспанії, Тунісу та ін. Щоправда, для цього українцям потрібно самостійно їхати до аеропорту в сусідню Польщу. Таким чином організуються також відпочинкові тури до Литви та Молдови [3].

Зважаючи на вищезазначене можна дійти висновку, що з початком сезону внутрішній та зарубіжний туризм активізувалися, однак є дуже

обмеженими та залежними від ситуації в країні, що обумовлено продовженням бойових дій у багатьох регіонах України, загрозою ракетних ударів по всій території країни, зруйнованою інфраструктурою та низькими доходами громадян. У зв'язку з цим мають місце певні особливості, пов'язані переважно з безпекою українських та іноземних громадян. Під час війни ситуація з туристичною галуззю нашої держави виглядає надзвичайно складною. Однак, незважаючи на війну, є багато причин для оптимізму, навіть у туристичній сфері, що завжди страждає першою. Україна неодмінно переможе, і в сфері туризму обов'язково буде пожвавлення. Незважаючи на війну, в Україні відкриваються нові готелі, і не тільки в її західних регіонах. Звичайно, це додає оптимізму. Туристичні агенції також почали відновлювати свою діяльність. Громадяни починають подорожувати, навіть якщо 90% з них - це все ще мами з дітьми. На думку авторки накопичений попит на відпочинок ще більше стимулюватиме вітчизняну туристичну галузь.

Безсумнівно, після вистражданої перемоги в українців будуть кращі часи. Але сьогодні найголовніше – підтримати вітчизняний туризм. Досвід деяких країн світу, які пережили війну й відродили туристичну сферу, може та має стати для України у нагоді.

ВИСНОВКИ

У процесі написання кваліфікаційної роботи, завдяки застосуванню наукових методів дослідження, авторкою було досягнуто основної мети, що полягала у дослідженні туризму в Єгипті та Україні в умовах військово-політичних нестабільностей.

Вирішення поставлених у кваліфікаційній роботі завдань дозволило авторці дійти таких висновків.

Військово-політичний стан у країні напряду впливає на функціонування туристичної галузі. Осмислення термінологічного апарату дозволило дійти висновку, що воєнний стан це особливий правовий режим, який діє в країні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державної незалежності, територіальної цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки. Революції, війна, зміна влади – все це зумовлює цілісну систему, що впливає на воєнно-політичну нестабільність в Україні та негативно позначається на сфері туризму. Понятійно-термінологічний апарат дослідження включє в себе аналіз і синтез таких понять як: війна, революція, державний переворот, терористичний акт та ескалація. За підсумками дослідження було визначено ці поняття.

Класифікувати військово-політичні ситуації можна за рівнем військової загрози. За цією класифікацією існують наступні рівні загрози: мирний час, напруженість, криза, війна та військова катастрофа. Також можна класифікувати військово-політичні ситуації за їх характером, а саме: міжнародний конфлікт, громадянська війна, терористична загроза, миротворчі операції, розбіжності між державними структурами. Військово-політичні ситуації часто класифікують за рівнем соціально-політичних напружень у країні або регіоні, за наявністю терористичної загрози, за рівнем розвитку військової техніки та зброї, та за багатьма іншими параметрами.

Вибір класифікації військово-політичних ситуацій залежить від багатьох чинників, таких як мета аналізу, країна або регіон, що досліджується, та інші чинники.

Дослідженням військово-політичної нестабільності в Єгипті займалися та займається багато науковців, які проаналізували усі події «Арабської весни», та зазначили вплив того періоду на функціонування та стан туристичної індустрії. Оскільки воєнний стан в Україні ще триває, а туристична індустрія, наразі не є пріоритетною, та тільки починає відновлювати своє функціонування (здебільшого внутрішнього напрямку), досліджень на цю тему ще є недостатньо, для того щоб правильно визначити ступінь наукового дослідження, та достатньо для того щоб всебічно аналізувати сучасний стан туристичної галузі в Україні.

Єгипет – дивовижна країна з давньою історією, вдалим географічним положенням і мальовничими пейзажами. Туристичний ресурсний потенціал країни надзвичайно потужний. В Єгипті розвинена туристична інфраструктура, є можливість бюджетного відпочинку, тепле море та чудовий клімат, що дозволяє відпочивати на території країни в усі пори року. Також АРЕ має значний потенціал для активізації розвитку культурно-пізнавального туризму, оскільки на території країни знаходиться велика кількість об'єктів світового значення, що входять до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Досліджуваним періодом кваліфікаційної роботи є кінець ХХ - початок ХХІ ст. У цей період в Єгипті відбулась низка терористичних актів, що почала наростати ближче до січня-лютого 2011 р.. Саме в цей час у країні почалась революція, мітингувальники прагнучи відставки тодішнього президента, завдали непоправимих збитків не тільки соціально-економічній сфері країни, а й туристичній індустрії. Теракти, мародерство, перекриті вулиці та агресія мітингувальників змусила країни усього світу евакуйовувати громадян з території Єгипту та утриматись від поїздок до цієї країни. Унаслідок «Арабської весни» туристична індустрія Єгипту значно

занепала, однак країна активно відновлювала інфраструктуру та розробляла різні методи для забезпечення комфортного та безпечного відпочинку.

На сьогодні Єгипет ще не досяг туристичних показників дореволюційного часу, але продовжує розвиватись та залишатись однією з найрозвиненіших у туристичному країн Близького Сходу. На майбутні 10 років, у країні заплановано будівництво більше десятка нових міст, нової адміністративної столиці, яка, доречі, має побити низку рекордів, а саме за планами там буде побудовано навищу будівлю в Африці, парк розваг, що буде в декілька разів більшим за «Діснейленд» та найбільший християнський собор на Близькому Сході. Та все ж, окрім позитивних прогнозів, деякі проблеми залишаються невирішеними, такі як: синайський тероризм, недостача продовольства, у зв'язку з розірванням зернової угоди з Україною, безробіття та бідність нетуристичних регіонів країни.

У зв'язку з початком війни на території України та введенням воєнного стану туристична інфраструктура зазнала катастрофічної руйнації. Тисячі розбомблених країною-терористкою міст, селищ, готелів, заміновані пляжі, ліси та окуповані території – все це, не дає змоги розвивати туризм на достатньому рівні. Міжнародні поїздки асоціюються нині лише з евакуацією. Нажаль, страждає не тільки міжнародний, а й внутрішній туризм, так як комендантська година, заміновані території та постійна загроза ракетних обстрілів не дають можливості, вільно пересуватись та подорожувати країною.

Перспектив для відновлення туристичної діяльності в Україні достатньо. Увесь світ тепер знає, яка Україна сильна та незламна, і немає сумніву, що після перемоги, до нас будуть приїжджати гості з усього світу. Ресурсний потенціал дає підґрунтя для розвитку не тільки іноземного та зарубіжного, а й внутрішнього туризму. Та нажаль, тепер подорожі можуть здійснюватися лише за дотримань низки умов, передбачених під час воєнного стану. Хоча вітчизняний туризм сьогодні перебуває не в найкращому стані, однак досвід таких країн як Єгипет, Грузія, Ізраїль

свідчить, що за рахунок вдалих дій та реалізації розроблених планів, можна швидко відновити втрачене після воєнних дій.

У підсумку, авторка констатує, що військово-політична нестабільність негативно позначається на туристичній сфері, але позитивний досвід Єгипту, можна вдало застосувати для відродження туризму в Україні.

\

РЕЗЮМЕ

Жолудь Вероніка Андріївна

РОЗВИТОК ТУРИЗМУ В ЄГИПТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ : ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Кваліфікаційну роботу присвячено аналізу розвитку туризму в Єгипті та Україні в умовах військово-політичної нестабільності. Метою роботи є дослідження функціонування туризму в Єгипті та Україні, в умовах військово-політичної нестабільності. Завдання кваліфікаційної роботи: визначити теоретичні та методологічні засади дослідження військово-політичного стану, окреслити й осмислити понятійно-термінологічний апарат дослідження, здійснити класифікацію військово-політичних ситуацій, проаналізувати ступінь наукового опрацювання теми, описати ресурсний потенціал розвитку туризму в Єгипті, обґрунтувати політичні та соціально-економічні передумови розвитку єгипетського туризму в досліджуваній період, проаналізувати сучасний стан туристичної інфраструктури в АРЕ, визначити та проаналізувати проблеми та перспективи функціонування туризму в Україні в умовах військового стану, обґрунтувати висновки за результатами кваліфікаційного дослідження. Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є сфера туризму Єгипту та України в умовах військово-політичної нестабільності. Предметом дослідження є процес функціонування сфери туризму досліджуваних країн в умовах військово-політичної нестабільності.

У кваліфікаційній роботі розкрито теоритично-методологічні аспекти вивчення військово-політичних ситуацій, розглянуто ресурсний потенціал та сучасний стан туристичної інфраструктури Єгипту, а також обґрунтовано соціально-політичні чинники впливу на розвиток туризму в країні. У роботі проаналізовано вплив військового стану на туристичну індустрію України, зокрема перспективи відновлення туризму після перемоги над російськими загарбниками. Підготовлено обґрунтовані висновки відповідно до поставлених завдань.

Ключові слова: воєнно-політична нестабільність, революція, воєнний стан, туризм, ресурси.

RESUME

Zholud Veronika Andriivna

DEVELOPMENT OF TOURISM IN EGYPT IN THE CONTEXT OF MILITARY AND POLITICAL INSTABILITY : EXPERIENCE FOR UKRAINE

The qualification work is devoted to the analysis of tourism development in Egypt and Ukraine in the context of military and political instability. The purpose of the work is to study the functioning of tourism in Egypt and Ukraine in the context of military and political instability. Objectives: to define the theoretical and methodological foundations of the study of the military-political situation, to outline the conceptual and terminological framework of the study, to classify military-political situations, to analyze the degree of scientific research on the topic, to describe the resource potential of tourism development in Egypt, to substantiate the political and socio-economic prerequisites for the development of Egyptian tourism during the study period, to analyze the current state of tourism infrastructure in Egypt, to identify and analyze the problems and prospects.

The object of the qualification work is the tourism sector of Egypt and Ukraine in the context of military and political instability. The subject of the research is the process of functioning of the tourism sector of the countries under study in the context of military and political instability.

The qualification work reveals the theoretical and methodological aspects of the study of military-political situations, considers the resource potential and the current state of the tourism infrastructure of Egypt, and substantiates the socio-political factors influencing tourism in the country. The paper analyses the impact of martial law on the tourism industry of Ukraine, in particular, the prospects for the recovery of tourism after the victory. The conclusions are drawn in accordance with the objectives.

Keywords: military and political instability, revolution, martial law, tourism, resource

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі *Наукові перспективи*. 2022. № 5(23). С. 168-180.
2. Богомоллов О., Імена революції. Дискурс Арабської весни: Бураго. 2018. 280 с.
3. *Війна та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. – К.:ТОВ «Геопринт»,2022. 319 с.
4. Бабушко С., Попович С. Тенденції на європейському туристичному ринку, зумовлені війною в Україні. *Війна та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 23-26.
5. Худавердієва В. Глобальні виклики сьогодення для туристично-рекреаційної сфери України. *Війна та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 17-20.
6. Тищенко О. Туризм під час війни: виклики й перспективи. *Війна та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 26-28.
7. Машіка Г. Туризм України в умовах війни: реалії та перспективи розвитку. *Війна та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 28-31.
8. Васильчук В. Проблеми збереження історико-культурної спадщини України в умовах війни. *Війна та туризм*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 31-34.
9. Зінченко В. Особливості психологічного сприйняття туристичних локацій переміщеними особами в період війни. *Війна та туризм*:

- матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 34-37.
10. Леоненко Н., Бондаренко В., Загинайко В. Туризм в Україні під час війни: глобальні виклики та оптимальні шляхи відновлення. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 41-44.
 11. Гапоненко Г., Болото К. Перспективні напрями повоєнного відновлення вітчизняного туризму. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 44-47.
 12. Патійчук В., Ціпошук С. Сучасні проблеми розвитку туризму в Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 53-56.
 13. Цвілій С. Структурні зрушення в міжнародному туризмі внаслідок військової агресії росії проти України. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 73-76.
 14. Пестушко В. Українсько-російська війна як виклик міжнародному туризму *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 76-79
 15. Панова І. Вплив російського вторгнення в Україну на туристичну галузь в світі. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 82-84.
 16. Онищук Н. Подорожі та війна: якою буде туристична індустрія України після війни. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 84-89.
 17. Гедін М. Сталий розвиток туризму в Україні в умовах воєнного стану. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної*

- конференції. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 120-123.
18. Комова О. Збереження музейної спадщини в умовах війни: європейський досвід та українські реалії. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 123-127.
19. Беженар І. Перспективи розвитку туризму в Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 143-148.
20. Гуда А. Воєнний туризм: теоретичні засади та перспективи розвитку у післявоєнній Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 213-217.
21. Кучерява Г. Перспективи розвитку воєнно-історичного туризму в Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 223-225.
22. Шамара І., Моргуненко О. Воєнний туризм як перспективний напрям розвитку туризму в Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 237-240.
23. Меліхова Т. Сучасні реалії формування і розвитку воєнного туризму в Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 240-241.
24. Барвінок Н. Воєнний туризм як сучасний напрям розвитку туризму в Україні. *Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 11 листопада 2022 р. К.: ТОВ «Геопринт», 2022. С. 243-247.

- 25.Гуменюк Н. Майдан Тахрір. У пошуках втраченої революції: Київ, Політична критика, 2015. 186 с.
- 26.Зарубіна А. В., Сіра Е. О., Демчук Л.І. Особливості туризму в умовах воєнного стану: «*Економіка та Суспільство*» вип. 41, 2022. С. 5-6
- 27.Коротаєв А. В., Зінькіна Ю. В. Єгипетська революція 2011 р.: структурно-демографічний аналіз. Поліс. Екстратекст. 2011. Випуск 1.
- 28.Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура. К. : Центр учбової літератури, 2010. 584 с
- 29.Костенко Т. Ф. Типи, види воєнних конфліктів та їх класифікація Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 2
- 30.Носирєв О., Деділова Т., Токар І. Розвиток туризму та індустрії гостинності в стратегії постконфліктного відновлення економіки України. Електронне наукове фахове видання" *Соціально-економічні проблеми і держава*" вип 1(26), 2022. С. 55-68.
- 31.Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. — 808 с.
- 32.Туристична діяльність. Нормативна база / упор. О. М. Роїна. – К. : КНТ, 2005. – 448 с.
- 33.Указ Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»» від 08.06.2012 N 390/2012
- 34.Шамара І.М., Савченко М.Г., Вплив політичної нестабільності на розвиток туризму в країнах близького сходу: вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «*Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм*» вип. 10, 2019. С. 221-222
- 35.Українаінформ: офіційний сайт. URL: www.ukrinform.ua/tag-azovstal
36. Велика українська енциклопедія: веб сайт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0 (дата звернення 12.03.2023р)

37. Кириченко С. Подорожі та війна: якою буде туристична індустрія після перемоги: веб сайт. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kyrychenko2.htm
38. Кориспонтент: Україна евакуювала з Єгипту 127 громадян: веб сайт. URL <https://ua.korrespondent.net/ukraine/1181046-ukrayina-evakuyovala-z-egyptu-127-gromadyan> (дата звернення 22.03.2023р)
39. Країна свободи. Чим приваблюватиме туристів Україна після війни. URL: <https://life.nv.ua/ukr/blogs/yak-rozvivatimetsya-ukrajina-pislya-viyni-maybutnye-turizm50229752.html> (дата звернення: 24.03.2023)
- 40.. Кращі курорти Єгипту: топ-11 місць для незабутнього відпочинку: веб сайт. URL: <https://hotels24.ua/news/krashhi-kurorti-egyptu-top-11-misc-dlya-nezabutnogo-vidpochinku-11232293.html> (дата звернення 01.03.2023)
41. Магдик Н. Туризм під час війни: як відпочивати в Україні цього літа: веб сайт. URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ua/ukraine/turizm-vo-vremya-voyny-kak-otdyhat-v-ukraine-etim-letom-1629651.html>
42. Основні втрати ще попереду: українцям розповіли, як війна вдарила по туризму: веб сайт. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/osnovni-vtrati-shche-poperedu-ukrajincyam-rozpovili-yak-viynavdarila-po-turizmu-novini-ukrajina-11866203.html>.
43. Павлиш О. Через війну надходження до держбюджету від туристичної галузі впали до 18%: веб сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/06/14/688142>
44. Тисяча років гарантії. Як Змієві вали захищали нашу землю за часів Русі і сьогодні. URL: https://lb.ua/society/2022/04/05/512325_tisyacha_rokiv_garantii_yak_zmiie_vi_vali.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток А. рис. А.1 Піраміди Гізи

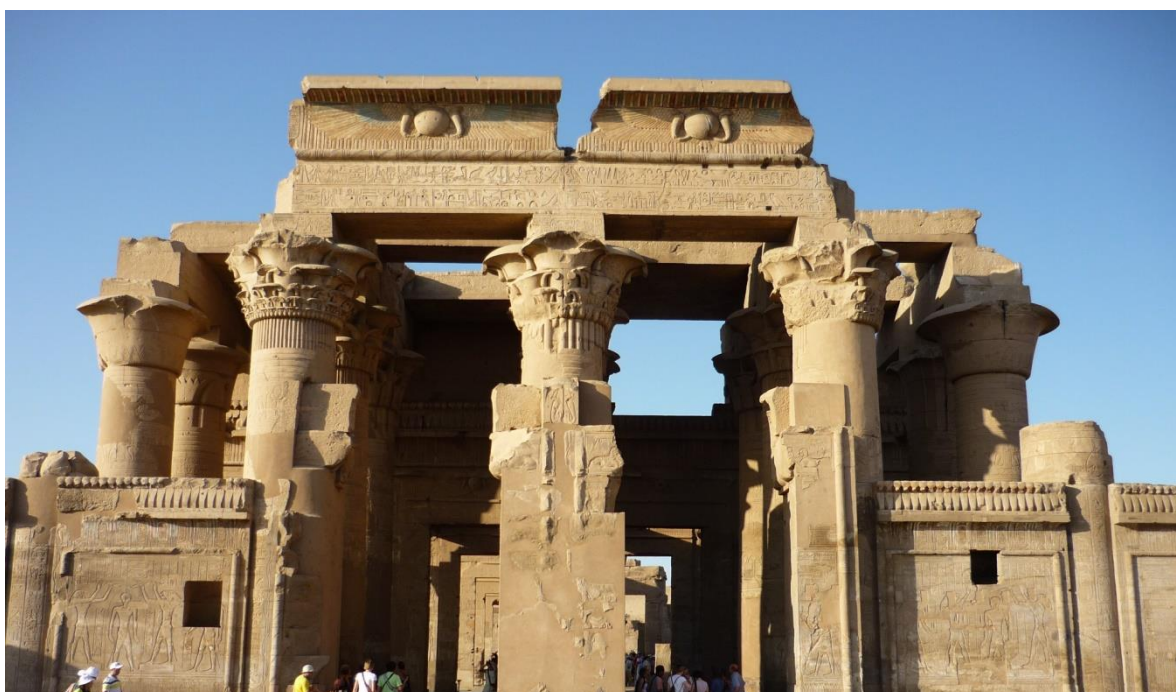

Додаток А. рис. А.2 Гора Мойсея

Додаток А

Додаток А. рис. А.3 Монастир св. Катерини

Додаток А. рис. А.4 Храм Ком-Омбо

Додаток Б

Додаток Б. рис. Б.1 Асканія Нова

Додаток Б. рис. Б.2 Олешківські піски

Додаток Б

Додаток Б. рис. Б.4 Джарилгач

Додаток Б. рис. Б.5 Рожеві озера

Додаток Б

Додаток Б. рис. Б.5 Станіславські гори